

Franckesche Stiftungen zu Halle

Io. Francisci Bvddei, P.P. Elementa Philosophiae Practicae

Buddeus, Johann Franz

Halae-Magdeburgicae, MDCCLXXVII.

VD18 13037862

Sect. IIX. de Prudentia Status Circa Commercium, Et Rem Monetariam.

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:hbz:5:1-197536

ris magis quam ciuibus oneri esse videtur, vt cum rebus, quae exportantur, imponuntur.

§. XIX.

Occasioni etiam hic inferuendum, & consensus ciuium ad tributa tum praecipue exigendus, cum res gestae aut gerendae sunt, quae illis placent, aut etiam cum necessitatem reipublicae ipsi sentiunt intelliguntque.

§. XX.

Denique, vt summa fide, nec minori tamen modestia, sine impetu, sine iniurijs a ciuibus exigantur, omni opera annitendum est. An vero reipublicae conducatur, tributa & vectigalia publicanis elocare, dubito. Certe si id fiat, legibus constringendi sunt id genus hominum, ne temere modum excedant, aut humanitatis limites in tributis & vectigalibus exigendis, transgrediantur.

SECT. IIX.
PRVDENTIA STATVS CIRCA
COMMERCIA, ET REM MO-
NETARIAM.

Σ ὕ ν ο ψ ι ς.

Ordinis ratio: an ciuitati	niens mercatorum mul-
conducant commercia?	titudo adfit, §. III.
§. I.	Quo pacto hoc effici queat,
In iis non prudentiae mi-	§. IV. V.
nus, quam naturae &	Quid faciendum, vt merca-
fortunae locus est, §. II.	toribus, pecunia suppe-
Requirunturque, vt conue-	rat, §. VI.

Requi-

Requiritur porro conueniens optimarum mercium adfluentia, §. VII.

Quae aut a natura subministrantur, §. VIII.

Aut aliunde comparantur, §. IX.

Quem in suam amicitia aliarum gentium opus est, quae foedere firmanda, §. X.

Quo pacto per industriam ciuium produci queant, quae commerciis inserviant, §. XI.

Requiritur porro ad mercia prompta mercimoniorum distractio, §. XII.

Et ad hanc copiosus emporum numerus: hic quo pacto comparari queat, §. XIII.

Quid de mercium ad alias gentes exportatione sit obseruandum, §. XIV.

Quid faciendum, ut ven-

ditoribus pretium citra moram soluatur, §. XV.

De commerciis maritimis quid speciatim obseruandum, §. XVI.

Commerciis praecipue inservit nummus, §. XVII.

De rei nummariae constitutione: speciatim de valore nummi rite definiendo, §. XVIII. XIX.

Cur signum & nomen imperantis, loci, & praefecti rei nummariae, nummo imprimendum, §. XX. XXI.

Quod modus consiciendi nummum nec nimis operosus, nec nimis rudis, optimus sit, §. XXII.

Quo pacto per figuram nummi, falsariorum fraudibus obuiam eundem, §. XXIII.

De rei nummariae conseruatione, §. XXIV.

De eiusdem emendatione, §. XXV.

§. I.

Dicendum nobis nunc de commerciis est. Praeterquam enim, quod, ut iam obseruatum, per mercia ciues idonei redduntur, ad tributa & vectigalia soluenda, plurima commoda ciuitati afferunt, ut nonnullae omnem in-

columitatem stabilitatemque suam commerciis merito impurent. Interim quousque ciuitati conducant commercia, ex eius fine, & incolarum ad commercia aptitudine, aliisque momentis est diiudicandum.

§. II.

Licet autem in commerciis & *fortuna* & *natura* plurimum sibi vindicet, nec enim situs cuiuslibet regionis, aut eius fertilitas, saepius permittunt, vt commercia floreat, nihilofecius prudentiae hic quoque locum esse, nemini, iusta aestimatione rem omnem metienti, dubium esse potest. Hanc ergo in consilium adhibebit ciuitas, cuius interest, vt commercia floreat.

§. III.

Primum itaque, quod ex prudentiae praescripto ciuitati circa commercia curandum, hoc est, vt conueniens *multitudo mercatorum* adsit, siue iam indigenae illi sint, siue exteri, siue in importandis mercibus, siue in euehendis illis operam collocent. *Conuenientem multitudinem* requiri dixi. Si enim iusto plures sint, lucrum in minimas partes spargitur, adeoque opes singulorum amplis commerciis vix sufficiunt. Sin autem iusto pauciores adsint, singulis quidem, sed non toti ciuitati consulitur, quae ex pluribus maiora commoda capit. Vnde & sequitur, *monopolium* non esse concedendum, nisi grauis & praegnantissima hoc iubeat ratio, vbi certus tamen limitibus est circumscribendum, cum non
vna

vna ratione in merciorum & ipsius ciuitatis
damnum istud cedere possit. Quid de *societa-*
tibus mercatoriis sentiendum sit? hinc intelli-
gere pronum est.

§. IV.

Conuenientem autem *commercantium multi-*
tudinem ciuitas acquirere potest, si praemio pro-
posito homines ad mercaturam excitet. In spe-
cie plurimum huc facit, si mercatoribus honora-
tior inter ciues concedatur locus, nec ab officiis,
ad quae idonei sunt, & dignitatibus publicis ex-
cludantur; si certa privilegia illis concedantur;
si exteri, qui merciorum causa in nostram
ciuitatem sese conferunt, foueantur, & variis be-
nificiis alliciantur; & hunc in finem vestigalia,
quae ab importandis euehendisque mercibus
exiguntur, aut tollantur, aut pro re nata immi-
nuantur.

§. V.

Et ad vltimum quidem quod attinet, licet
hoc ciuitati parum vtile videatur, hoc da-
mnum tamen, quod pati videretur, maxima dein-
ceps, quam commercia adferunt, vilitate facile
compensatur. Quicquid ergo salua ciuitatis
salute, mercatoribus gratum esse potest, & ad
promptiorem quaestuosamque mercium distra-
ctionem aliquid confert, liberaliter illis in-
dulgeatur. Haec omnia vero cum isto tem-
peramento intelligenda sunt, vt exteris qui-
dem mercaturae gratia faueatur, sed vt indi-

genarum potior habeatur cura, ipsis vicissim ciuibus ita prospiciatur, ne cum maiori damno, exterorum mercatorum sufflamines.

§. VI.

Sed ipsos mercatores etiam opibus instructos esse decet, sine quibus felicem commerciorum successum sperare non licet. Ergo ciuitati in id incumbendum, vt opulentiores ipsi ad commercia exercenda adducantur, aut pecuniae suae vsum mercatoribus non denegent: cumque nemo temere id sine emolumento facturus sit, vsuras, sed moderatas, & mercatores non omni commerciorum prouentu priuaturas, concedant: praeterea, cum nulla alia magis re opulentiores a pecuniae vsu aliis concedendo detereri queant, quam si contracta nomina non solvantur, ciuitatis erit, legibus & poenis grauissimis malitiosis pecuniae decoctoribus inflictis, creditorum securitati consulere.

§. VII.

Alterum quod ex prudentiae praescripto ad commerciorum amplitudinem requiritur, hoc est, vt *conueniens* adsit *optimarum mercium adfluentia*. Optimarum inquam. Rerum enim nullius vsus, aut pretii, adfluentia ad commerciorum amplitudinem nihil facit. Nec feliciter procedent commercia, si quae apud alias gentes vendentur, nostra bonitate superent. Rerum vero praestantia vt allicit emptores, ita & in commerciis vtramque facit paginam.

§. IIX.

§. II. X. Duplici autem fere modo res, quae in commercia veniunt, nobis subministrantur. Namque aut *naturae* eas producit *foecunditas*, aut per *industriam* humanam comparantur. Naturae foecunditas ut per se in viribus hominum posita non est, ita dubio caret, naturam industriam multum adiuuari posse. Cum primis autem hic attendendum, quarum rerum provenus in nostra regione vberior sit, & maximum afferre commodum possit, & hinc ciues inducendi, ut missis, quae minorem adferebant utilitatem, ea quae magis vtilia sunt, sectentur.

§. IX. Ast si nostra regio plane nihil eiusmodi proferat, quod in commercia venire, & ea ampliora reddere possit, opera danda, ut per commercia ab aliis gentibus naturae munera comparentur, quae cum lucro quodam deinceps aliis vendantur. Operosior quidem & sumptuosior videtur haec commerciorum ratio, interim certissimum lucrum affert, & civium opes insigniter auget: praesertim si opportunitas sit, huic commerciorum generi fauceat.

§. X. Sed ut haec commercia feliciter procedant, opus est amicitia exterarum gentium, a quibus merces deinceps in alias gentes distrahendae accipiamus. Haec autem amicitia cum non semper stabilis atque firma sit, iuuabit eandem

dem foedere, aut alia ratione firmare. Ceteroquin enim magnam rerum suarum iacturam nostri ciues facere possent, si gens ista merces suas nobis denegaret, easque alii genti vterius deinceps distrahendas, concederet. Maximam autem vilitatem ciuitas ex *monopolio* percipere potest, si soli ciues nostri ab externa gente certum mercium genus, aliis nationibus iterum vendendum, accipiant. Quod quidem, si intra iustitiae terminos coerceatur, naturae legibus non repugnare, suo loco euictum aq̄ comprobatum est.

§. XI.

Sed & per *meram industriam* humanam talia produci possunt, quae in commercium veniunt. Huc refero omnia *artefacta*. Per quae commercia saepius amplissima reddi, ipsa quemque docet experientia. Ciuitatis itaque est, fouere & excitare artifices opificesque, eorumque sufficientem sibi comparare numerum, vt artefacta in tanta copia suppetant, vt ad commercia aliquod momentum conferant. Ceterum *materia* opificiis aut ab ipsa nostra regione subministratur, aut per commercia aliunde inuehitur. Prius vt maius lucrum adfert, ita sine dubio praefendum, & natura arte adiuuanda, nec villo modo permittendum, vt materia opificiis apta, ad alias gentes temere exportetur. Sed & vt opificia floreat, multum iuuabit, indolem gentis, & ad certa opificia aptitudinem habere exploratam,

tam, legibus, praemiis, poenis, ignauiam expellere, magistris peritis tirones committere, tironibus permittere peregrinationes, vt maiorem artis aut opificii notitiam sibi acquirant, collegiis opificum rectores & praesides dare, &c.

§. XII.

Tertium denique, quod ad commerciorum amplitudinem prudentia commendat, medium hoc est, vt *prompta & parata* mercatoribus concilietur mercimoniorum *disfractio*. Haec autem duplici ratione promouetur: per copiosum emporum numerum; & si curet ciuitas, vt emptionis & venditionis contractu perfecto, venditoribus pretium citra moram illico exhibeatur.

§. XIII.

Quod ad primum attinet, multum equidem huc ipsam aut ciuium & indigenarum, aut hospitium in ciuitate degentium, multitudinem conferre, non abnuo. Quare vt haec adsit, ciuitati omnino annitendum est. Solent multa, vt ciuibus pariter ac hospitibus compleatur ciuitas, media afferri, interque ea cum primis *religionis* commendatur *libertas*. Quam quousque ciuitas per naturae leges concedere possit, alibi dictum est. Per priuilegia etiam, & externum splendorem, mores incolarum ad elegantiam & humanitatem compositos, imperantium aequitatem & clementiam, & alia ratione multi vt in
nostram

nostram se conferant ciuitatem, allicij possunt. Leges etiam, ad ciuium foecunditatem augendam comparatae, huc faciunt, vt alia taceam.

§. XIV.

Sed cum hac ratione non multum proficiatur ad commerciorum amplitudinem, cum primis elaborandum, vt merces, quibus abundamus, ad alias gentes, commode exportentur. Aliae autem gentes mercium praestantia, pretij aequitate, contractuum integritate, vendentium humanitate alliciendae sunt. Maximum autem prudentiae mercatoriae arcanum est, exploratum habere, quibus mercibus quaelibet gens maxime delectetur, & an eas aliunde, & quomodo, quo pretio, nancisci possit.

§. XV.

Alterum vt rite se habeat, efficiet ciuitas, si singulorum, quantum fieri poterit, consulari paupertati, si rem monetariam rite constituat, nimis tributis & vectigalibus ciues non vexet, vsuris limites ponat, & eos, qui ex malitia soluere nolunt, aut perfide in contractibus agunt, poena grauissima coerceat.

§. XVI.

Cum etiam varia sint commerciorum genera, in singulis prudentiae quaedam regulae sunt obseruandae. Sic quoad maritima commercia de opportuno ad mare situ, de nauigatio-

gatio-

gationis securitate libertateque, de pericia illorum, qui nauibus praesunt, multa praecipere possent. Sed institui memor, ad alia progredior.

§. XVII.

Ceterum cum in commerciis & contractibus utramque paginam faciat *nummus*, ciuitatis omnino est, nummariae rei curam haud perfunctorie gerere. Dispiciendum itaque, quid ex prudenti praescripto de re nummaria rite *constituenda, conseruanda, & emendanda*, obseruandum.

§. XVIII.

Et ad *constitutionem* quidem quod attinet, ad id cum primis attendendum, ut nummus ita comparatus sit, ut finem suum consequi, commerciisque rite inferuire possit, nec ad ciues nostros, aut ipsam ciuitatem, vllum inde redundet damnum. Sequitur ergo primo, licet summus imperans valorem nummo imponere possit, semper tamen ad materiam esse respiciendum, ut in nostra ciuitate eius sit pretium, cuius est extra ciuitatem, praesertim in vicinia: merella quoque in usum nummorum non temere esse miscenda, praesertim si apud illas gentes quibuscum nobis commercia intercedunt, mistio non sit vsitata. Ita enim commercia sufflaminantur, & falsariis quoque occasio maximo damno ciues & ciuitatem afficiendi, supeditatur.

§. XIX.

§. XIX.

Praeterea, pretium nummi non facile ultra materiae rationem minuendum, aut augendum est. Si enim augetur nimis, exteri fraudulenter magnam copiam talium nummorum inferunt, ac pretiosissimas res coemunt, magno suo lucro, civium autem damno, quippe qui minimo pretio rebus suis priuantur. Si vero minuitur, exteri iterum facile nummis nostris insidias struunt, ut illos nobis ereptos alibi maiore pretio erogare possint; atque idem contingere solet, si nummi nostri materiae bonitate aliorum gentium nummos superant: quem in finem nonnunquam vetari solet, ne nummi ab exteris exportentur: sed cum ne sic quidem omnibus fraudibus obuiam iri possit, satius fuerit, nummos nostros aliorum gentium nummis ratione pretii attemperare.

§. XX.

Expedit etiam, si & nomen, & signum eius, cuius auctoritate nummus cuditur, ei imprimatur. Non tantum enim ad auctoritatem & memoriam illi, qui nummum confici curat, conciliandam hoc facit, sed & ipsi nummo existimationem quandam saepius addit; quemadmodum & vile fuerit locum, ubi nummus confectus est, adicere, praesertim si multi loci sint eudendae monetae destinati. Ita enim facilius falsariorum euitari fraudes possunt, rectiusque in eos inquiri potest.

§. XXI.

§. XXI.

Ad easdem falsariorum fraudes cauendas, consultum quoque erit, nomen eius, qui pro tempore cudendae monetae est praefectus, addere, praesertim in vasto aliquo regno, sicut eundem in finem & tempus adiici solet.

§. XXII.

Cumque varia sit conficiendi nummi ratio, operosior scilicet, rudior & media, prudentes mediam utilissimam reipublicae esse obseruant. Elegantissimus enim & nitidissimus ille conficiendi nummi modus, Graecis atque Romanis olim frequentatus, vtut insigni elegantiam nummo conciliet, sumptus tamen in eiusmodi nummos maiores faciendi, quam vt utilitate ad rempublicam promanante, compensari possint. Nec rudiorem illum modum approbo, cum nummus eiusmodi non possit non contemni, & a multis fastidiri.

§. XXIII.

Addunt & hoc nonnulli, cum ciuitatis interfit, omnem fraudulentam nummi rationem & circumcisionem euitare, figuram rotundam ad nummos aptissimam esse, quae ideo apud plerasque gentes recepta videtur. Nummi *ferrati* veterum, qui hodie etiam in usum reuocantur, ad eundem usum sunt comparati. Magnitudo vero, crassities, copia nummi, ex usu ciuitatis & ratione commerciorum est diiudicanda.

Ll

§. XXIV.

§. XXIV.

Conseruari autem res monetaria in ciuitate potest, si auctoritate ciuitatis constituantur, qui in bonitatem nummorum quam diligentissime inquirent, & eorum vitia notent: si omni modo caueatur, ne nummi illegitimi & adulterini conficiantur. Proderit ergo artifices monetarios ad officium faciendum iureiurando adstringere, & falsarios grauissimis poenis afficere. Non minus & in eos, qui nummos radunt, circumcidunt, aut ringunt, grauiter animaduertendum est. Praeterea caueatur, ne ab exteris, aut vicinis, improbi nummi inuehantur: id quod fieri poterit, si eiusmodi nummi in vsum venire prohibeantur, aut, iusto illorum pretio constituto, detrahatur illis, quem ceteroquin obtinent, valor, & si nihil intermittatur, vt proborum nummorum iusta in nostra ciuitate adsit copia.

§. XXV.

Quod ad *emendationem* rei nummariae attinet, licet consultius sit efficere, ne res monetaria vlla emendatione indigeat, nihilofecius duplici modo contingere potest, vt improbis nummis ciuitas laboret, primo, si ipsi imperantes improbos nummos cudi fecerint, deinde, si ab exteris sint inuecti. Si hoc sit, promptior videtur medela. Interim ne ciues magnam rerum suarum faciant iacturam, si statim vno impetu nummi reiciantur, eorumque valor